

HUSUSİ MEKTUPLARINA GÖRE MEHMET ÂKİF ERSOY

Ahmet Metehan Şahin*

“Hisseme düşen vazifeyi ifa ediyorum; insan çalışmak ile mükellef, muvaffak olmakla değil.”
Mehmet Âkif ERSOY

Evveliyatı MÖ dördüncü yüzyıla kadar erken bir devre dayanan mektup yazımı, o zamanlar da bile kendi başına ayrı bir araştırma veyahut en azından bir eleştiri konusuydu (Garfield, 2014: 46). Eski zamanlarda insanlar arasında iletişim kurmak için bir araç olarak kullanılan ancak daha sonraki yıllarda bir nevi değişim ve dönüşüm içerisine girerek resmî, özel gibi adlar altında çeşitli örneklerinin ortaya çıktığı görülen mektubun, bir edebî tür olarak ise 17. yüzyıldan itibaren hızlı bir gelişme gösterdiği görülür: “Diplomatik, sosyal içe-rikli örnekler de romantik duyuş tarzının kuvvetle kendini hissettirdiği 18. yüzyılda mektup türü artık birbirlerinden ayrı düşmüş insanların duygularını, özlemlerini, karşılıksız aşkları veya bireyin yaşadığı duygu/akıl çatışmalarını dile getiren örnekleriyle romanların vazgeçilmez unsurları hâline gelir.” (Kefeli, 2002: 10)

Tanzimat döneminin siyasi kargaşası, Türk edebiyatında mektup türünün gelişimi için önemli bir zemin oluşturmıştır. Dönemin ünlü şair ve yazarları sürgün, firar ve tayin gibi sebeplerden ötürü İstanbul’dan uzaklaşmış/uzaklaştırılmıştır. Mektubun samimi bir dili olduğunu hissettiren, Namık Kemal ile başlayan mektup yazma geleneği (Magosa, Midilli, Rodos ve Sakız Mektupları), Abdülhak Hâmid Tarhan, Sâmipaşazâde Sezaî, Ahmed Midhad Efendi ve Ebuzziyâ Tevfik’in eş, dost ve akrabalarına yazdığı mektuplarla devam ettirilmiştir. Tanzimat’tan sonra şair ve yazarların birçoğunun İstanbul’a

* Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mail: metsahin@kho.edu.tr.

yerleşmesiyle mektup yazımında bir durgunluk yaşanmış olsa da dönem güzel örnekler verilmeye devam edilmiştir (Eroğlu, 2000: 11).

Mektup; his, hayal ve düşüncelerin muhataba ulaştırılması için kullanılan, geçerliliği her dönemde kabul edilen etkin bir iletişim aracı olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz sanatçıların yanında Türk edebiyatında diğer birçok şair ve yazar, yakınlarına yazdığı mektuplarla türe katkıda bulunmuştur. Bu minvalde ismi anılması gereken önemli şahsiyetlerden birisi de hiç şüphesiz İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif Ersoy'dur. Yusuf Turan Günaydın'a göre: "Âkif'in mektupları yakın tarih açısından taşıdığı önem kadar, Türk edebiyatının bu önemli şairini duygusal, edebî ve fikrî yapısı içinde değerlendirebilmemiz açısından da ilgi çekici metinlerdir. Şimdiye kadar yayımlananlara bakarak Âkif'in pek çok mektup yazdığını söyleyebiliriz. Ancak yayımlanmış mektuplarının da yazdıklarının çok azı olduğu bir gerçektir." (Günaydın, 2016: 7) Bu çalışmada Günaydın'ın hazırlamış olduğu, *Mehmet Âkif Ersoy Mektupları*¹ başlıklı eserinde yer alan Âkif'in dost ve aile eşrafına yazdığı mektuplar incelenecektir. Burada belirtmek gerekir ki Âkif'in Mısır/Hilvan'da bulunduğu sürede yazdığı mektuplar, Ömer Hakan Özalp tarafından önce *Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları*² adıyla daha sonra ise *Firaklı Nâmeler-Akif'in Gurbet*³ Mektupları başlığı ile tekrar yayımlanmıştır.

1. Mehmet Âkif Ersoy'un Mektupları

Âkif'in her ne kadar ailesi ve dostlarına yazdığı mektupların tamamı gün yüzüne çıkmamış olsa da Günaydın, dergilerde yayımlanan ve ulaşabildiği diğer mektupları tasnif etmiştir. Buna göre:

- Kızlarına ve damatlarına yazdığı mektuplar, Dünder Akünal tarafından Âkif'in kızı Suat Hanım'dan alınarak yayımlanmıştır. Kendisine ve eşine yazılan mektuplar toplam altı tanedir.
- *Sırat-ı Müstakîm* ve *Sebilü'r Reşâd* dergilerinin sahipliğini idareciliğini üstlenen Eşref Edip'e yazılmış mektuplar, Sami Önal tarafından bulunarak yayımlanmıştır. Toplam yedi tane mektup vardır.
- Mâhir İz ile olan mektuplaşmaları ise Uğur Derman tarafından yayımlanmıştır. Toplam on beş adet mektup yer almaktadır.
- Şerif Muhiddin Targan'a Âkif tarafından gönderilmiş mektuplar ise İsmail Kara tarafından yayımlanmıştır. Toplam üç adet mektup vardır.
- Âkif'in Kuşçubaşı Eşref Sencer'e yazdığı mektuplar, Cemal Kutay tarafından eserlerinde parçalar hâlinde yayımlanmıştır. Kutay'ın değiştirilerek yayımlan-

1 Yusuf Turan Günaydın, *Mehmet Âkif Ersoy Mektupları*, Atlas Kitap, Ankara, 2016.

2 Ömer Hakan Özalp, *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, Editör: Nihat Karaer, Semih Ofset S.E.K. Yayıncılık, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, 2010.

3 Ömer Hakan Özalp, *Firaklı Nâmeler-Akif'in Gurbet Mektupları*, Editör: Zeynep Berktaş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

ladığı bir mektup, daha sonra N. Güneyceli tarafından okumaya çalışılarak *Dergâh* dergisinde yayımlanmıştır. Mektup sayısı toplam altı adettir.

- Fuat Şemsi İnan'a yazılmış mektuplar, Şevket Rado tarafından bulunmuş ve yayımlanması için Fevziye Abdullah Tansel'e verilmiştir. Tansel ise bu mektupları *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlamıştır. Mektuplar on üç adettir.
- Rizeli Taşcıoğlu Süleyman Efendi'ye gönderilmiş mektuplar, Kaya Bilgegil tarafından *Atatürk Üniversitesi Dergisi*'nde, "Mehmet Âkif, Resmî Hâl Tercümesi, Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeleri" başlıklı makalesinde yayımlanmıştır. Bunlar üç adettir.
- Şefik Kolaylı'ya yazılmış mektuplar, önce Şükrü Elçin tarafından daha sonra ise Ferruh Dinçer tarafından tıpkıbasımlarıyla birlikte yayımlanmıştır. Bu mektuplar toplam üç adettir.
- Hacı Hafız Ömer Aköz'e yazılmış mektup, Abdülkerim Abdülkadiroğlu tarafından eserlerinde yayımlanmıştır.
- Daha önce *Türk Dili* dergisinin *Mektup Özel Sayısı*'nda yayımlanan bir isimless mektup yer almaktadır.
- Âsım Şakir Gören'e ve Prenses Emine Abbas Halim'e yazdığı mektuplar, tam metin hâlinde değildir.
- Mehmet Râsim'e, Babanzade Ahmet Naim'e, Ömer Rıza Doğrul'a ve Abdülilah Bey'e yazdığı mektuplar yer almaktadır.
- Ispartalı Hakkı Bey'e yazdığı mektup, Âkif'in son yayımlanan mektubudur.
- Âkif'in *Gayret* gazetesine gönderdiği mektup, Âlim Kahraman tarafından yayımlanmıştır.
- Nuri Bey isimli arkadaşına gönderdiği mektup ise Rüya Soydan Arşivinden temin edilerek ilk defa Günaydın'ın çalışmasında yer almıştır (Günaydın 2016: 7-11).

Görüldüğü üzere Âkif, birçok dost ve akrabasına mektup yazmış ve bu mektuplarda türün amacına uygun şekilde davranarak anlaşılır bir dil ve samimi bir üslupla; hayatıyla ilgili bilgiler, sevdiklerine dair nasihatler yanında ayrıca; kendisinin ve ailesinin sağlık durumu, psikolojisi, mizahi yönü, dil ve edebiyat üzerine görüşleri, maddi ve manevi buhranı, hastalığı ve diğer birçok malumatı mektuplarında bulmak mümkündür.

1.1. Âkif'in Yaşantısına Dair

Hayatı türlü dert ve sıkıntılar içinde geçmiş olan Âkif'in, ne bir evi, ne düzenli bir işi ne de (hayatının son senesini saymazsak) emekli bir maaşı olmuştur. Dolayısıyla ömrü boyunca maddi anlamda ciddi zorluklar yaşamıştır. Bu sebeptendir ki Arap Birliği sekreteri Abdurrahman Azzam Bey'in, Mısır'da El-Cemâatü'l-Mısriyye Dârülfünû'nda Türk Dili ve Edebiyatı derslerini verme

teklifini kabul eder. 1926 yılında Mısır'a yerleşir ve ders vermeye başlar. Abbas Halim Paşa Kahire'nin yakınlarında bulunan Hilvan'daki konağını Âkif'e tahsis eder (Birinci, 2000: 157). Âkif, 1926 yılından sonra memlekete uzun süre dönmez ve 1936 senesine kadar Mısır'daki müderrislik görevine devam eder. Ancak Âkif'in, buradaki yaşantısı ailesine ve dostlarına yazdığı mektuplardan takip edilebilmektedir.

Âkif, yakın dostu Eşref Edip'e yazdığı 23 Ekim 1931 tarihli mektubunda geçim sıkıntısı çektiğinden bahseder: "Ben refikamın senelerden beri devam eden hastalığı, memleketin de pahalılığı dolayısıyla fevkalâde müzayaka⁴ çekiyorum. Çok zamanlar Hilvan'dan Mısır'a inmek için yol parası bulmak müşkilâtına uğruyorum." (Günaydın, 2016: 28) Anlaşılabacağı üzere Âkif, yol parası dâhi bulamayacak kadar ciddi bir maddi buhranın ortasındadır. Tüm samimiyetiyle dostuna bu durumdan yakınmaktadır. 20 Nisan 1931 tarihinde Kuşçubası Eşref Sencer'e yazdığı bir başka mektubunda ise borçlandığından söz eder: "Eşrefciğim, son aylarda biraz borçlandım. Bana beş on lira gönderebilirsen çok makbule geçer. Mamafih hazır paran yoksa kat'iiyen istemem. Benim için ötekinden berikinden istikraza⁵ kalkışırsan vallahü'l-azim muazzep⁶ olurum." (Birinci, 2016: 89) Aslında bu durum Âkif'in yaratılışına terstir. Ancak çok zor durumda kalmış olacak ki dostundan utana sıkıla borç para istemekte, bu da sözlerinden ve kullandığı ifadelerden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Orhan Okay'ın da dediği gibi: "Âkif, hayatı boyunca, belli ahlâkî prensiplerin adamı olarak yaşamış bir karakter adamıdır." (Okay, 1989: 13)

Aynı zamanda yaşadığı maddi ve manevi problemlerden dolayı olsa gerek Âkif'in psikolojisinin de iyi olduğu söylenemez. Sonuçta yabancı bir ülkede, sevdiklerinden ve ülkesinden uzakta yaşamaktadır. 20 Haziran 1933 tarihli Eşref Edip'e yazmış olduğu mektubunda, hâletiruhiyesi için âdeta endişelenmekte, sonunun hayırlı olması için Allah'a dua etmektedir: "Benim bu günlerde ruhum kabz-ı küllî içinde. Ne yazı yazmak, ne bir şey okumak istemiyorum. Allah encamımı⁷ hayr eyleye." (Günaydın, 2016: 36) Hilvan'a henüz avdet ettiği zamanlarda Mâhir İz'e yazdığı 21 Aralık 1925 tarihli mektubunda ise istediği hâlde mektup yazamadığından bahseder çünkü mutlu değildir. Sebebinin bilmediği daha doğrusu anlayamadığı bir iç sıkıntısının, kederin tam ortasındadır. Ve bu durum seneler geçtikçe daha belirgin bir hâl alacaktır: "Kaç haftadır sana mektup yazmak istediğim hâlde muvaffak olamadım. Çünkü neşveli bir zamanımın vürûdunu bekliyordum. Baktım ki intizârım daha bir hayli uzayacak, hemen "her çi bâdâbad" diyerek şu satırları karalamaya başladım." (Günaydın, 2016: 39) Fevziye Abdullah Tansel de, son zamanlarında Âkif'te

4 "Darlık, sıkıntı"

5 "Ödünç para alma"

6 "Acı, sıkıntı çeken"

7 "İşin sonu, son"

ruhî bazı bozukluklar ve teheyyüçler⁸ baş gösterdiğini belirtir (Tansel, 1973: 145).

Ayrıca Âkif hastadır. 22 Haziran 1935 tarihli Şefik Kolaylı'ya yazdığı mektubunda, karaciğerinin vazifesini yapmadığından ve çok zayıf düştüğünden şikâyet eder. Bu sebeple bir süre sonra tebdil-i hava amacıyla Suriye taraflarına gitme niyeti olduğundan bahseder (Günaydın, 2016: 124). 31 Temmuz 1935 tarihli mektubunda ise Âkif, sıtmaya yakalandığını söyler: “Unmadık hacıyı deve üzerinde yılan sokar derler. Beni de Lübnan çamlıklarında sıtma tutsa beğenir misiniz? Akşamları saat altı-yedi sularında vücûdum hafif ürperiyor. Nisfû'l-leylede⁹ tekrar başlıyor. Saat dört-dört buçukta yataktan sırsıklam kalkıyorum.” (Tansel 1973: 141) der ve Kolaylı'ya yazdığı tarihsiz bir mektubunda ise hastalıklarının devam ettiğinden yakınır: “Karaciğerim şöyle böyle gidiyor. Ancak son aylarda yakama yapışan sıtmadan bir türlü kurtulamıyorum. Bayram ertesi yine kinin şırıngası yaptıracağım.” (Günaydın 2016: 121) Hava değişikliğinden de olumlu bir netice alamayan Âkif, bir mektubunda çok ihtiyarladığından ve zayıflığından şikâyet eder. Hatta Tansel'e göre hem maddi hem manevi hayattan umudunu o kadar kesmiş olacak ki, 1935 yılında Prens Aziz Hasan'ın kızlarının fotoğrafladığı resmine baktığı zaman, “gölgesi yerlere serilmiş, kendisi ayakta durabilmek için asâsına dayanan bu zavallı ihtiyarın hâli bana dokundu” der ve ekler:

*Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiçbiri yok;
Sen mi kaldın yalnız kâfileden böyle uzak?
Postu sermekse murâdın yere serdirmezler;
Hadi gölgenle berâber silinip gitmene bak!* (Tansel, 1974: 141-142)

1.2. Bir Karakter Abidesi Olarak Âkif

Nesîme Ceyhan'a göre Âkif'in aile fertlerine yazdığı mektuplar, kendisinin insanî yanını aksettirmesi bakımından önem arz etmektedir (Ceyhan, 2009: 94). Bu görüşün, Âkif'in dostlarına yazdığı mektuplar için de söylenmesi yanlış olmaz kanaatindeyiz. Çünkü Âkif, aile fertlerine olduğu kadar arkadaşlarına, dostlarına da her zaman saygı ve sevgiyle yaklaşmış, yazmış olduğu mektuplarını da bu bilinç doğrultusunda kaleme almıştır. 21 Aralık 1925 tarihli, İz'e yazdığı mektubuna “İki gözüm Mâhir Bey” iltifatıyla başlamış ve “Yârân arkadaşların, ihvan kardeşlerin hepsine selâmlarımı, ihtiyaklarımı tebliğ edersen minnettarın olurum. Emin, ellerini öpüyor ve Servet ve Fahir Beylere selâm ediyor. Ben her üçünüze arz-ı hürmet ederim. Sıyânet-i hüdaya emanet olunuz iki gözüm Mâhir Bey.” (Günaydın, 2016: 40) cümlesi ile bitirmiştir. Turan Karataş'a göre Âkif'in mektuplarında kullandığı dil ve üslupta, bütün anlamlarıyla edep ve seviyeli bir anlatım dikkat çeker. Samimiyeti kendisine yoldaş edinen Âkif, mektuplarının çoğuna “iki gözüm, efendim ya da evladım” hitabıyla başlar ve gayet içten bir dua ile son bulur. Mektubunun sonunda dost ve

8 “Heyecanlanma, coşma”

9 “Gece yarısı”

akrabalarını muhakkak “sıyanet-i Mevlâ’ya emanet eder” (Karataş 2011: 8). Bu sebeple Okay’ın Âkif’in mısralarındaki üslubu için kullandığı şu ifadeler, mektupları içinde geçerlidir zannediyoruz: “Bir defa Âkif’in müminliğine, İslâm idealine samimiyetle bağlılığına inandıktan, karar verdikten sonra onda hem hayatına, hem eserine hâkim olan bu üslûp tarzına dervişâne bir nükte gözüyle bakmamak mümkün değildir.” (Okay, 1989: 14)

Âkif aynı zamanda sevdiklerine her zaman nasihatte bulunmuş, onları yeri geldikçe iyiye, güzele ve doğru olana sevk etmeye gayret etmiştir. Hafız Âsım Şakir Gören’e yazdığı 17 Aralık 1924 tarihli mektubunda: “(...) Aman Fransızca’yı bırakma... Her mümkünü bî-dirîğ¹⁰ et de şu lisanı lüzumu kadar öğren. (...)” (Akt: Günaydın, 2016: 130) şeklinde telkinde bulunmuş, 18 Kasım 1924 tarihli mektubunda ise Hafız Âsım’a dil öğrenme konusunda yardımcı olabileceğini belirtmiştir: “(...) Gerçek sen biraz da Fransızcaya çalışacaktın. Vazgeçtin mi? Ben gelinceye kadar azıcık gayret etsen, sonra ben de meşgul olurum. (...)” (Akt: Günaydın 2016: 131) Yine İz’e yazmış olduğu 1 Mart 1926 tarihli mektubunda dil öğrenimi üzerine Mehmet Münir Erteğün’ün bir hatırasını nakletmektedir:

“Mektepte iken, bir aralık, İngilizce öğrenmek hevesine düştüm. Elimde o lisana ait alfabe olduğunu gören Ermeni arkadaşlardan biri –ki oldukça İngilizce bilir geçinirdi- o ne Münir İngilizce okuyorsun? Beyhude zahmete girme... Devam edeceğin iki haftadır. Sonra bıkar atarsın,” dedi. Ben ses çıkarmadım. Mamafih çok zaman geçmeden Ermeni’nin dediği oldu. Bıktım, bırakmak istedim. Şu kadar var ki oğlanın sözü arıma gittiği için, kendimi sıkarak güç belâ çalıştım, lisanı öğrendim. Üç beş sene sonra, Ermeni’ye Beyoğlu’nda rastgelmişim, elini sıkarak mükâlemeye İngilizce başladım. O, bir aralık Türkçeye çevirmek istedi; lâkin ben inat ederek boyuna İngilizce söyledim. Ömrümde bir defa olmak üzere, duyduğum neşve-i zafer işte o idi.” (Günaydın, 2016: 44)

Âkif, dostlarının yanında çocuklarını da dil öğrenmeye teşvik etmiştir. Oğlu Emin ile bu sebeple ilgilenmekte ancak İngilizce ve Arapça öğrenecek kabiliyeti oğlunda göremediği için hâliyle endişe etmektedir. 25 Ocak 1926 tarihli İz’e yazdığı mektubunda: “Emin Arapça ile, İngilizce ile hiç iyi değil. Zaten onun oyundan başka arasının iyi olduğu bir şeyi henüz göremedik!” (Günaydın, 2016: 41) cümlesi ile dostuna yakınmaktadır. Aynı şekilde 12 Nisan 1926 tarihli mektubunda ise bu kez mizahi bir şekilde oğlundan şikâyet eder: “Lisan hafıza işi, oğlanda ise o meleke, ötekilerden de berbat! Ramazan’ın başından beri çalıştığı Tebbet Yedâ sûresini Kadir Gecesi dinletebildi, o da dört yanlışla! Sonra da bana, ‘Baba, beni hafız mı etmek istiyorsun?’ demesin mi! ‘Oğlum, böyle bir şey aklımdan geçmedi. Zaten, baksana; maazallah öyle bir tasavvurum olsa, bu gidişle ömr-i beşer değil, ömr-i beşeriyet bile yetişmeyecek!’ dedim.” (Günaydın 2016: 46) Ancak 18 Ağustos 1930 tarihli Kuşçubaşı Eşref’e

10 “Esirgemeyen, elinden geleni yapan”

yazmış olduğu mektubunda, Emin'in gidişatından memnun olduğunu dile getirir: "Emin Arapça'yı bir fellâh gibi söylüyor. Tahir de fena değil. Mekteplerine gidiyorlar." (Günaydın, 2016: 84)

Görüldüğü üzere Âkif, her zaman evlatlarıyla alakadar olan, kendilerini yetiştirmeleri için destekleyen ve dertleri ile dertlenen ilgili bir babadır. Eşref Edip'e yazdığı 6 Mayıs 1933 tarihli mektubunda rahatsızlığından ötürü hastanede olan kızı Cemile için kaygı içinde malumat talep etmekte, kızına ve damadına yardımcı olamadığı için âdeta kederlenmektedir:

"Ömer Rıza Bey evvelki hafta Cemile'nin hastahannede olduğunu yazdı, sonradan bir şey yazmadı. Hâlbuki her hafta hastanın ahvâl-ı sıhhiyesine dair malûmat vereceğini vaat etmişti. Kuzum bizi meraktan kurtarın. Zavallı Rıza'ya çok acıyorum. Zaten geçinmekten acizdi, şimdi de her gün iki buçuk lira hastahane masrafı çıktı. Benim için kendisine muavenet imkânı olsa hiç durmayacağım; amma kendim de borç içindeyim. Bir taraftan istikraz imkânı da yok ki alayım da göndereyim. Allah cümlemizin muîni¹¹ olsun." (Günaydın, 2016: 33)

Yine Edip'e yazdığı 27 Mayıs 1933 tarihli mektupta ise artık kızının hayatından endişe etmekte olduğu anlaşılmaktadır: "(...) Kuzum Eşref hemen bana malûmat ver. Kızım hasta mı, öldü mü sağ mı, hiç çekinme, olduğu gibi yaz." (Günaydın, 2016: 35) Âkif, evinden ve memleketinden uzakta olduğu anlarda bile ailesinden elini eteğini çekmemiş, farklı vasıtalarla da olsa onlara her zaman göz kulak olmuştur. Oğlu Emin'in okula gitmediğini öğrenen Âkif, 3 Mart 1925 tarihli mektubunda, Fuat Şemsi İnan'dan Emin'e sahip çıkmasını rica etmektedir: "Bizim Emin çok haylazlık ediyormuş; müdavim bulunduğu Üsküdar Sultanisinden savuşup çarşılarda, pazarlarda dolaşıyormuş. Annesi, ben başa çıkamıyorum diyor. (...) Artık mektebe kadar giderek derece-i devamı hakkında tahkikat icra edersen, sonra bizim eve de uğrayarak validesiyle konuşursun." (Günaydın, 2016: 97)

Bunlardan başka Âkif'in Mısır'dayken *Kur'ân-ı Kerîm* tercümesi ile meşgul olduğunu biliyoruz. "Evlâdım" hitabıyla İz'e, 1 Mart 1926 tarihinde yazmış olduğu mektubunda: "Tercemeden de çok üzülüyorum. Açık Türkçe olmak, asıldan ayrılmamak, şiveler arasındaki ayrılık bariz surette belli olmamak gibi namütenahi kuyud¹² adamın elini kolunu bağlıyor. İşin içinden asgari vebal ile yakayı kurtarabilirsek, Allah'ın bahtiyar kuluyuz." (Günaydın 2016: 43) şeklindeki söylemleri Âkif'in yaptığı işi ne kadar ciddiye aldığını göstermektedir. Ayrıca İz'e yazdığı mektuplarda, tercümenin gidişatı hakkında da bilgi vermektedir: "Terceme 'Kad Semî'allahu' cüz'üne kadar geldi. Allah tevfiik verirse, iki ay sonra bitecek. Lâkin tashih suretiyle tebyizi var ki o da ayrı bir mesele." (Günaydın, 2016: 66) Âkif, tercüme işinde yanlış bir şey yaparak vebale girme korkusunun yanında bir de şirle yeteri kadar ilgilenememekten ve

11 "Yardımcı"

12 "Resmî muâmelelerin veya her hangi bir şeyin kayıtları, deftere geçirilmeleri, yazılmaları"

şairliğinin biteceğinden endişe etmektedir. İnan'a yazmış olduğu 6 Ocak 1927 tarihli mektubunda: "Elimdeki tercüme işinden dolayı şiir ile uğraşamıyorum." (Günaydın, 2016: 105) diye yakınmakta ve 7 Eylül 1927 tarihli mektubunda ise: "Benim tercüme yavaş yavaş ilerliyor. Dua et de şairliğim bitmeden bitsin!" (Günaydın, 2016: 111) cümlesi ile de kaygısını dile getirmektedir. Neticite itibarıyla Âkif'in, Kur'ân tercümesinin bittiğini İz'e yazdığı 1 Eylül 1928 tarihli mektubundan öğreniyoruz: "Benim terceme 'Ve'd-Duhâ' sûresine geldi, yâni bitti. Şimdi bir ay kadar fasıla vereceğim, sonra tebyize¹³ başlayacağım." (Günaydın, 2016: 67) Daha sonra yakın arkadaşı Yozgatlı Müderris İhsan Efendi'ye tercümenin bitmiş hâlini gönderdiği bilinmekte ayrıca kendisine, "Ben öldükten sonra ister başkasına ver, istersen yak" şeklinde bir vasiyette bulunduğu rivayet edilmektedir (Hece 2008: 545).¹⁴ Sonuç olarak maalesef tercümenin akıbeti hakkında şu anda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

1.3. Edebiyat ve Edebî Çevreler Üzerine Fikirleri

Âkif'in, Mısır'a gittiği ilk yıllarda rahatı oldukça yerindedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere Abbas Halim Paşa, Hilvan'daki konağını Âkif'e tahsis etmiştir. İz'e yazdığı 8 Haziran 1926 tarihli mektubunda: "(...) Hilvan münzeviliği benim evvelce elime geçseydi! (...) Ben de Hilvan'ın asude muhitini, sonra maîşet kaygıyla o kadar bağlı olmadığımı gördükçe, 'Ah şu hayat on, on beş yıl evvel olmalıydı ki!' diyorum. Evet, ben on, on beş yıl evvelden gelerek burada çalışmaya başlayaydım, şimdi hayli eser vücuda getirmiştım, zannediyorum." (Günaydın, 2016: 49) sözleri ile geç gelen münzevilik yaşantısından ötürü pişmanlığını dile getirmektedir. Ancak yine de: "Mısır günleri Akif'in şairlik iklimi için verimli olmamış, sayı itibarıyla az sayıda şiir yazma fırsatı bulmuştur. İlk yıllardaki maddi sıkıntı, moral bozukluğu şaire müsait bir ortam sunmamıştır." (Elmas, 2009: 103)

Şiirlerini aruz ölçüsü ile yazan Âkif, Divan edebiyatı nazım biçimlerinden de hususiyetle mesnevi nazım biçimini kullanmıştır. Yazdığı mektuplarda da aruz ölçüsüne olan sempatisinden bahsetmesinin yanında aruzun unutulup gideceğinden de korku duymaktadır. İz'e yazdığı 1 Eylül 1928 tarihli mektubunda, hece ve aruz üzerine fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

"Evet, hece vezninin ahengi yavaş yavaş bulunuyor. Bir zaman sonra, kulaklar onu da aruz evzânı¹⁵ gibi kemal-i telezzüzle¹⁶ dinleyecekler. Şebâb¹⁷, eski her şeye olduğu gibi, aruza da veda etti. Sayısı aşerat hanesini doldurmaktan hayli uzak bulunan biz kudemâ¹⁸, enfâs-ı mâ-

13 "Bir yazının müsveddesini temize çekme"

14 Hece aylık edebiyat dergisinin 133'üncü sayılı, *Mehmet Âkif Özel Sayısı*'nda yer alan bu kısım, Mâhir İz'in *Yılların İzi* başlıklı kitabından alınmıştır.

15 "Ölçü"

16 "Zevk alma, hoşlanma, hazzetme"

17 "Gençlik"

18 "Eskiler"

dûdemizi¹⁹ hatmeylediğimiz²⁰ gibi, efâ'il de artık tarihe karışacak. Ne yapalım, Allah millete başka keder vermesin. Ancak ben isterdim ki, hece vezni bir taraftan işlenmekle beraber, Nafiz gibi kabiliyetli gençler aruzu da ihmal etmeseydiler. Zira zavallı aruz eslâfın bıraktığı yerden bugün merhalelerce ileri bulunduğu gibi, daha çok ileri gidecekti. Ne yapalı, ömürceğizi bu kadarmış. Mamafihi, aruz beni bırakmadıkça, ben kat'iyen kendisini bırakacaklardan değilim; bu da mâlum-ı şerifiniz olsun!" (Günaydın, 2016: 67)

Âkif'in hece veznine karşı olmadığı açık bir şekilde belli olmakla birlikte yine de henüz hecenin zamanının gelmediğini düşündüğü cümlelerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca ileride hece vezninin tıpkı aruz vezni gibi insanlar tarafından zevkle dinleneceği fikrindedir. Anlaşılabileceği üzere Âkif, hecenin Türk edebiyatında gelişmesinden rahatsız değildir. O, aruzun ihmal edildiğini düşünmekle birlikte bulunduğu noktadan bir adım öteye gidemediğine kanaat getirmektedir. Son olarak ise gayet açık sözlü bir şekilde aruzu bırakmayacağını dile getirmiş, birde bunun üzerine muhataba söz vermiştir. Söylenenlere ek olarak 23 Mayıs 1928 tarihli mektubunda ise Faruk Nafiz Çamlıbel'in hece vezninde çok güzel şiirler yazdığını, o vezne şimdiye kadar verilemeyen ahengi ilk defa olarak verdiğini dile getirmiştir (Günaydın, 2016: 63).

Âkif için edebiyat; cemiyetin gözünü açacak, onu her bakımdan yükseltilere taşıyacak bir vasıttır. Öyle bir vasıta ki; toplumun gözünü açacak, hissiyatını yükseltecek, millî değerlerine bağlayarak, ahlakını terbiye edecek ve sonuç olarak millete edep dersi verecektir. Dolayısıyla tüm bunların vücuda getirilmesi için yeni bir edebiyatın teşekkülüne ihtiyaç vardır (Yetiş, 1992: 61). Âkif, Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye yazmış olduğu 9 Şubat 1936 tarihli mektubunda; başka milletlerden, taklit edilerek oluşturulan yapay edebiyatı tenkit ederek, millî bir edebiyatın gerekliliğine değinir: "Acemlerden alacağımız bir şey kalmayınca, daha doğrusu o edebî metanın modası tamamiyle geçince Garplıları ve bilhassa Fransızları soymaya başlamışız! Kendi ruhumuzdan doğma bir edebiyata ne zaman kavuşacağız, bilemiyorum." (Akt: Günaydın, 2016: 143) diyerek Âkif'çe nükteli bir şekilde eleştiride bulunmuştur.

Sonuç

Âkif, Türk edebiyatı tarihinde, hakkında en çok bahsedilen şair ve yazarların başında gelmektedir. Şüphesiz ki bunda İstiklâl Marşı'nın yazarı olmasının, benzersiz karakterinin ve sanatkâr kişiliğinin etkisi büyüktür. Türk milletinin Âkif'e gösterdiği bu sevginin en önemli sebepleri; Âkif'in, ülkesinden/çevresinden hiçbir maddi ve manevi karşılık beklemeden, vatanının ve milletinin yanında olması, edebiyatı; toplumu iyiye, güzele sevk edecek bir vasıta olarak görmesindedir. Ömrü boyunca bu ideale hizmet etmiştir. Yaşamının yaklaşık on senesini (1926-1936), dostlarından ve ailesinden uzakta geçiren Âkif, va-

19 "Sayılı nefesler"

20 "Tamamlamak, bitirmek, sona erdirmek"

tanının ve sevdiklerinin özlemini onlara mektup yazarak bir nebze de olsa hafifletmeye çalışmıştır. Mâhir İz'e yazmış olduğu 18 Ağustos 1927 tarihli mektubunda: "Mektubunu aldım, afiyetinden memnun oldum. Böyle ara sıra beni yoklayışın o kadar hoşuma gidiyor ki tasavvur edemezsin." (Günaydın, 2016: 61) derken, mektuplaşmadan aldığı hazzı dile getirir. Ailesine yazdığı mektuplarda; bir babanın şefkati ve endişesi, ahbablarına yazdığı mektuplarda ise dostane bir tavır ve üslup dikkat çeker. Âkif, mektuplarında mizacına uygun olarak nükteli bir şekilde dönemin eleştirisini yapmakta, edebiyat üzerine fikirlerinden de bahsetmektedir. Aruz ölçüsüne ömrünün sonuna kadar sadık kalacağını belirten Âkif, dönemindekilerin aruzu bırakarak hece ölçüsüne geçmelerine karşı çıkmamakla beraber, aruzun ihmal edilerek unutulduğundan yakınır. Dolayısıyla hece ölçüsüne kesinlikle karşı değildir. Hatta ileride hecenin hak ettiği konuma geleceğini düşünür. Ayrıca mektuplarında, başka ülkelerin edebiyatının taklit edilmesini tenkit eden Âkif, halka dönük, kendi edebiyatımızın gerekliliğini dile getirerek millî bir edebiyat tasavvur eder. Netice itibari ile Âkif'in yazdığı mektuplar genel olarak ele alındığında, onun karakter yapısı ile birlikte hissi ve edebî fikriyatı gün yüzüne çıkmaktadır. Hususiyetle Mehmet Âkif Ersoy'un bahsi geçen metinleri, gelecek nesillerin onun eserlerini anlaması ve daha iyi hissetmesi açısından son derece büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Birinci, Necat, *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, Kitabevi, İstanbul 2000.
- Ceyhan, Nesîme, "Şâiri Mektupla Anlamak", *Vefatının 72. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 3: Mehmet Âkif Ersoy Edebî ve Fikrî Akımlar*, TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları: 4., Ankara 2009, s. 93-100.
- Elmas, Nazım, Mehmet Âkif'in Mektuplarında Edebî Dünya", *Vefatının 72. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 3: Mehmet Âkif Ersoy Edebî ve Fikrî Akımlar*, TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara 2009, s. 101-113.
- Eroğlu, Emine, *Türk Edebiyatında Özel Mektuplar Bibliyografyası*, Fatih Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.
- Garfield, Simon, *Mektup: Yazışmanın Hayli İlginç Tarihi*, Çev.: Zeynep Yeşiltuna, Domingo Yayınevi, İstanbul 2014.
- Günaydın, Yusuf Turan, *Mehmet Âkif Ersoy-Mektuplar*, Atlas Yayınları, Ankara 2016.
- Hece Aylık Edebiyat Dergisi Mehmet Âkif Özel Sayısı*, Ankara 2008.
- Karataş, Turan, "Mehmet Âkif'in Mektupları", *Mehmet Âkif Ersoy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 452-464.
- Kefeli, Emel, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, Kitabevi, İstanbul 2002.
- Okay, M. Orhan, *Mehmet Âkif-Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1989.
- Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973
- Yetiş, Kâzım, *Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.